

University of Groningen

Een wereld als verschil

Haan Leinenga, Yolanda

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Publication date:
2017

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Haan Leinenga, Y. (2017). *Een wereld als verschil: De ontwikkeling van het meisjesboek tussen 1945 en 1970*. Science Shop, University of Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Een wereld als verschil

De ontwikkeling van het meisjesboek tussen 1945 en 1970

Het KinderBoekenHuis bezit een grote collectie meisjesboeken; een genre dat veel mensen associëren met een plot die bijna volledig draait om de liefde. Zeker als het gaat om de boeken die zijn verschenen ná de Tweede Wereldoorlog. Maar is dit terecht? In deze periode kwamen na de jaren van wederopbouw de rustige jaren vijftig. Een decennium dat bekend staat als burgerlijk en moralistisch met voor de vrouw een centrale rol als huisvrouw. Hierop volgden de vrijere jaren zestig waarin alles en iedereen wat losser leek te worden, ook de meisjes en jonge vrouwen. Dit roept de vraag op of deze veranderingen in de maatschappij niet in de meisjesboeken terug te zien zijn. Gaan meisjesromans werkelijk alleen maar over liefde of zijn zij een spiegel van de samenleving?

In dit onderzoek staat de vraag centraal hoe het meisjesboek zich in de periode 1945-1970 ontwikkeld heeft en hoe deze ontwikkeling zich verhoudt tot de opvattingen over de rol, positie en geaccepteerde eigenschappen van vrouwen gedurende deze periode. Hiermee valt het onderzoek uiteen in twee delen. Het eerste deel focust zich op de ontwikkeling van het meisjesboek, het tweede op de overeenkomsten en verschillen tussen de ontwikkelingen in de wereld van het boek en die in de werkelijkheid.

Het meisjesboek in 1945

Het startpunt van dit onderzoek ligt in 1945. Hoewel meisjesboeken onderling sterk konden verschillen, hadden zij tot nu toe altijd een aantal typische kenmerken met elkaar gemeen. De meisjesroman was allereerst herkenbaar aan de titel. Deze was veelzeggend, bevatte het woord 'meisjes' of de naam van de hoofdpersoon en had vaak een ondertitel als 'roman voor oudere meisjes'. Daarnaast bestond de afbeelding op het kaft in veel gevallen uit één of meerdere meisjes en maakten veel meisjesboeken zichtbaar onderdeel uit van een serie. Inhoudelijk was het aantal overeenkomsten nog groter. Zo was er altijd sprake van een vlotte, jongensachtige heldin: sportief, eerlijk en quasi-onverschillig, maar niet ongevoelig. De typische bakvis. Het verhaal speelde zich af in de betere milieus en de boeken kenden een duidelijke scheiding tussen goed en kwaad die gestalte kreeg in de personages van de heldin en de nuf. Om de band tussen de lezeres en het boek en de heldin te vergroten, werd in de meeste meisjesromans gebruik gemaakt van een ik-verteller of van de vrije indirecte rede; een vertelvorm waarin de tekst afkomstig is van een externe verteller, maar waarbij het lijkt alsof de gedachten en woorden die van het meisje zelf zijn.

In de eerste helft van de twintigste eeuw, de periode tot 1945, bestonden er breed gedeelde ideeën over de verschillende rollen van man en vrouw in de samenleving. Mannen zorgden voor het inkomen, vrouwen zorgden voor het gezin. Meisjes en vrouwen hadden idealiter een zacht en zorgzaam karakter en waren volgzzaam ten opzichte van hun man. Als gevolg hiervan kregen ook de mannelijke en vrouwelijk personages in meisjesboeken vaste rolpatronen toebedeeld en hadden alle meisjes een meer of minder zorgzaam karakter. Vanaf het ontstaan van het meisjesboek werd er echter al getornd aan de volgzzaamheid die meisjes moesten tonen. Dit gebeurde niet al te openlijk en radicaal, maar lag verborgen in korte overpeinzingen en minimale daden. Er kwam vaker en meer aandacht voor de ontwikkeling van het meisje tot vrouw. Als gevolg hiervan stond in veel boeken de liefde helemaal niet zo centraal als wel wordt aangenomen. De meeste verhalen kenden weliswaar een goed einde dat bestond uit een huwelijk en wellicht zelfs moederschap, maar de ware Jakob speelde niet zelden een marginale rol of dook zelfs, als een duveltje uit een doosje, aan het eind van het verhaal pas op.

De ontwikkeling van het meisjesboek

Om de ontwikkeling van de meisjesroman tussen 1945 en 1970 te kunnen vaststellen, zijn er tien meisjesboeken uit deze periode geanalyseerd aan de hand van zes aspecten: de omslag van het boek, het karakter van de heldin en de belangrijkste bijfiguren, haar drijfveren, haar uiterlijk, de omgeving waarin het verhaal zich afspeelt en de visie van de auteur die hieruit spreekt. Het resultaat hiervan valt uiteen in twee conclusies. Ten eerste blijkt dat tot om en nabij 1950 de opzet van meisjesromans nog sterk lijkt op die van vooroorlogse meisjesboeken, maar dat het genre zich vanaf dat moment in twee richtingen ontwikkelt. Er verschijnen Bildungsromans waarin inzicht, (zelf)reflectie en ontwikkeling bij de heldin centraal staan en er verschijnen meer oppervlakkige meisjesboeken waarin er van innerlijke groei nauwelijks sprake is. Ten tweede neemt de aandacht voor een zelfstandige en onafhankelijke positie van meisjes en vrouwen sterk toe, ongeacht het soort roman.

Op het eerste oog is er ten opzichte van voorgaande decennia weinig aan het meisjesboek veranderd. Meisjesromans dragen nog altijd titels als *Goud-Elsje verlooft zich* en *Pam krijgt een vader* en afbeeldingen van meisjes sieren nog altijd vele kaften. Ook nu nog maken meisjesboeken soms deel uit van een serie en zijn de verhalen vrijwel altijd geschreven in de ik-vorm of de vrije indirecte rede. De veranderingen in de inhoud van het verhaal zijn veel groter. De hoofdpersoon is het typerende jongensachtige van de bakvis kwijt, het milieu waaruit zij afkomstig is doet er niet meer toe en de nuf is nagenoeg verdwenen evenals de vriendinnengroepen. De sociale kring heeft plaatsgemaakt voor vriendengroepen met zowel jongens als meisjes. De grootste verandering betreft evenwel het karakter van de meisjes. De typisch vrouwelijke eigenschap zorgzaamheid is ook in deze periode bij alle heldinnen onverminderd aanwezig, maar daarnaast worden de meisjes opvallend zelfstandig en onafhankelijk; twee zeer mannelijke eigenschappen. In deze ontwikkeling onderscheiden zich de Bildungsromans van de oppervlakkige romans. In de Bildungsromans is de nieuw verworven onafhankelijkheid en het verlangen en streven hiernaar, onderdeel van een proces. Er is sprake van innerlijke groei door nieuwe inzichten. In de oppervlakkige roman ontbreekt dit ontwikkelingsproces grotendeels. De meisjes hebben wel een onafhankelijk karakter, hebben moderne ideeën over het huwelijk en studeren en werken of hebben ambities hiertoe, maar ze reflecteren niet of nauwelijks op hun rol en positie.

In boek en samenleving: groeiende onafhankelijkheid

De vergelijking tussen de mate van onafhankelijkheid van vrouwen in meisjesromans en vrouwen in de toenmalige samenleving, vormt de derde conclusie van dit onderzoek: de meisjesboeken volgen de ontwikkelingen in de rol, positie en geaccepteerde eigenschappen van vrouwen in het werkelijke leven op de voet en lopen soms zelfs op de werkelijkheid vooruit.

In de aanloop naar de tweede feministische golf in de jaren zeventig, werd de roep om vrijheid voor vrouwen luider. Taboes als abortus en seksualiteit moesten doorbroken worden en vrouwen moesten het recht krijgen zich te kleden zoals ze wilden, te gaan waar en wanneer ze dat wilden en vooral te denken, doen en zeggen wat ze wilden. In de samenleving van de jaren vijftig en zestig trad er zodoende langzaam een verschuiving op in de bestaande machtsstructuren. Man en vrouw werden, ook voor de wet, beetje bij beetje gelijkwaardiger, kinderen tutoyeerden hun ouders en vrouwen namen vaker deel aan het arbeidsleven. Zo ook in de meisjesboeken. Ook hier gaan bevelshuishoudens over in onderhandelingshuishoudens en ook hier gaan steeds meer meisjes en zelfs getrouwde vrouwen studeren en werken. Deze ontwikkeling naar een onafhankelijke positie voor vrouwen ging niet van de ene op de andere dag. Het was schipperen tussen het behoud van de goed gewaardeerde eigenschap zorgzaamheid en de drang naar individuele vrijheid. Dat gold zowel voor vrouwen van vlees en bloed als voor hun papieren evenknie.